

Fisk & Vilt

Nr.1 - 2004 Forum for lokal vilt- og fiskeforvaltning

Elgforvaltning i Nordland i medvind

Prøveprosjekt med forlengede elgjakttider

Omsetningen innen utmarksbasert reiseliv kan dobles

Sjølaksefiske i Trondheimsfjorden leid opp fra 2005?

Norsk hjorteviltforvaltning - hvor er vi og hvor vil vi?

I mai avga en arbeidsgruppe nedsatt av Direktoratet for naturforvaltning en rapport som foreslår overordnede strategier for bærekraftig forvaltning av hjortevilt. Fotografiet på rapportens framside, som du ser på neste side i bladet, viser på en symbolsk måte en del av det gruppen har beskjeftiget seg med. Villreinflokken som har satt igjen de mange fotsporene kommer fra et sted, og vil til et nytt. Overført til norsk hjorteviltforvaltning; hvor har vi vært og hvor vil vi? Arbeidsgruppen strategiforslag bygger dels på Handlingsplan for hjortevilt fra 1995 og dels på innspill som kom frem under nasjonalt hjorteviltseminar på Honne i november 2003.

Med snart 10 år siden handlingsplan for norsk hjorteviltforvaltning ble ferdigstilt, er det på tide å gjøre opp status og foreta noen nye veivalg. Utarbeidelse av overordnede strategier tilpasset dagens "tid og tilhøve" er derfor et viktig steg fremover. All røs til Direktoratet for naturforvaltning og øvrige aktører som deltar i denne prosessen. Men for å komme videre er det nødvendig å gjøre en ytterligere konkretisering av mål samt klargjøre hvilke tiltak som må gjennomføres for å nå målene. Aktuelle aktører fra offentlig og privat forvaltning, brukerorganisasjon, Kommunenes Sentralforbund mfl. bør med andre ord bli enda tydeligere på hvor vi vil.

Hvordan vil vi for eksempel av forvaltningen av elg, hjort, rådyr og villrein skal være om x antall år? Innenfor kompetanse og informasjon bør vi definere konkrete og etterprøvbare mål knyttet til datagrunnlag. Hvordan vil vi at for eksempel at datagrunnlaget, tilgjengelighet og anvendelse av kunnskap om elgbeite skal være om 5 år? Hvilke tiltak må gjennomføres, hva koster de, når skal de gjennomføres m.m. Det samme gjelder for andre typer kunnskap som Sett elg/hjort, slaktevekter, helseovervåkningsdata m.m. Konkrete mål og tiltak innenfor andre strategiområder bør også utformes. Når dette er på plass kan ulike aktører samhandle bedre, styre ressurser i samme retning og raskere bringe norsk hjorteviltforvaltning dit vi vil ha den. Vi ønsker hverandre lykke til med det.

God jakt!

**Fisk
& Vilt**

Utgiver: Norges Skogeierforbund

ISSN: 1500-2047

Utvikling og redaksjonell
produksjon SKOGeieren

Lay-out
Trond Brudevold

Redaktør
Svein Knutsen, tlf 22010575

Adresse
Norges Skogeierforbund
P.B. 1432 Vika, 0115 Oslo

Trykk
Naper Informasjonsindustri A/S

Neste utgave
Januar 2005

Foto side 1: Kjell-Erik Moseid

Utmarkstidsskrift på nett

For de som har tilgang til internett, så finnes det et eget nett-tidsskrift som omhandler utmark (www.utmark.org). Målet er å ta opp aktuelle tema til diskusjon, skape faglige diskusjoner og brytninger gjennom oppfølgende artikler, en spalte for «Meninger, erfaringer og debatt» og bokanmeldelser samt presentere internasjonale perspektiver på bruk og forvaltning av utmark. Tidsskriftet er et ikke-kommersielt foretak og er fritt tilgjengelig uten abonnementsavgift.

Det utkommer med tre numre pr. år; normalt i februar, juni og oktober. Tidsskriftet drives på dugnadsbasis i samarbeid mellom brukere og forskere med interesse for utmarks-spørsmål. Redaksjonsgruppa består av representanter fra Østlandsforskning, Høgskolen i Lillehammer, NINA, Friluftsrådernes Landsforbund og Norges Skogeierforbund.

Skogbrukets Kursinstitutt med tre nye kurs

SKI holder for tiden på å utvikle to guidekurs: jaktguiding og fiskeguiding, samt et kurs i «Vertskapsrollen ved utmarksturisme». Samtlige kurs vil bli ferdigstilt innen nyttår. Det vil bli utgitt egne kurshefter for jaktguiding og fiskeguiding, og gjennomføring av disse kursene legges opp som 2-dagers samlinger. Fiskeguiding vil også bli tilbudt som fjernundervisningskurs via Internett. Kurset «Vertskapsrollen ved utmarksturisme» har som mål å gjøre deltakerne i stand til å vurdere egne muligheter for å etablere virksomhet innen utmarksturisme og til å gjennomføre vertskapsrollen på en god måte. Kurset gjennomføres som fjernundervisning via internett.

F&V nytt

Seminar om elgbeite

Norges Forskningsråd, Norges Skogeierforbund og Norskog inviterer til seminaret "Elgforvaltningen og beitegrunnlaget" torsdag 13. januar. Sted er Radisson SAS på Gardermoen. Foredragsholder blir noen av de mest erfarne i Norge og Sverige på dette området. Målgruppen er FoU miljøer samt offentlig og privat forvaltning innenfor vilt og skogbruk. Det koster kr 250,- å delta (inkl. mat). Påmelding skjer til Norskog på tlf 22 51 89 00 innen 15. desember. Programmet vil bli lagt ut på nettstedene til Skogeierforbundet og Norskog.

Arbeidsgruppe med forslag til strategisk plan for hjorteviltforvaltning

Honnesamling 18-19. november 2003

Seminarer samlet ca. 100 inviterte deltakere og ble arrangert som en samarbeidsarena der alle forvaltningsnivåer og mange aktører arbeidet i tematiske grupper og presenterte forslag til mål og strategier. Et hovedspørsmål var: Hvilke hovedgrep må gjøres for å videreføre de gode tradisjoner i norsk forvaltning av hjortevilt samtidig som den lokale medvirkningen skal bli bedre? Resultatene fra seminarer er gitt ut i en egen rapport (Nasjonalt hjorteviltseminar. Honne, Biri 18. - 19. november 2003).

Seminarer viste helt tydelig at vedtak og signaler om styrket ansvar til lokalnivået har skapt forventninger og utfordringer på mange ulike områder og nivåer. Konklusjonene fra gruppene og forslagene som ble lagt fram hadde stor spennvidde fra visjonære målsettinger til helt konkrete forslag til tiltak som kan iverksettes uten store forberedelser. Det var også et entydig ønske blant deltakerne om å fortsette samhandlingen mot felles mål og at Direktoratet for naturforvaltning har et spesielt ansvar for å koordinere arbeidet og sørge for at prosessen går fremover. Innstillingene fra arbeidsgruppene under seminarer skulle bearbeides videre og danne grunnlaget for et strategidokument for framtidig forvaltning av hjortevilt i Norge.

Arbeidsgruppe etablert

Etter seminarer nedsatte direktoratet en arbeidsgruppe med representanter fra Norges Skogeierforbund, Kommunenes Sentralforbund, Norsk Hjortesenter, Norges Jeger- og Fiskerforbund, Direktoratet for naturforvaltning og Skogbrukets Kursinstitutt. Oppdraget var å oppsummere, vurdere og supplere resultatene fra Honneseminarer samt foreslå strategier for norsk hjorteviltforvaltning. Arbeidsgruppen avga sin rapport til Direktoratet for naturforvaltning i mai i år. Gruppens forslag til visjon for en samlet innsats fra ulike aktører er: "Bærekraftig forvaltning av hjortevilt. Felles verdier - felles ansvar". For å nå denne visjonen foreslås økt satsing innenfor fire hovedfelt:

- 1 Samarbeid og samhandling, herunder arealforvaltning, Fylkesmannens koordinering og privat og offentlig forvaltning.
- 2 Virkemidler og rammevilkår, herunder fastsetting av lokale mål og rammer, samordnet tilskuddsforvaltning og forbedring av virkemidler innen villreinforvaltningen.
- 3 Kompetanse og informasjon, herunder bedre og lettere tilgjengelighet til data og øvrig informasjon samt nettverksbygging.
- 4 Forskning og utvikling, herunder utvikling av forvaltningsverktøy, tverrfaglig scenarieforskning og økosystemforskning.

Innefor alle disse har arbeidsgruppen vært særlig opptatt av oppgave- og rollefordelingen i forvaltningen.

I november arrangerte Direktoratet for naturforvaltning et to dagers nasjonalt hjorteviltseminar hos Skogbrukets Kursinstitutt på Honne. Hensikten var blant annet å få innspill til fremtidige veivalg innen forvaltning av elg, hjort, villrein og rådyr. I ettertid er nok mange interessert i å vite hva som har kommet ut av samlingen og hva slags oppfølging som vil skje som følge av anbefalinger fra deltakerne.

Av: Vidar Holthe, Norges Skogeierforbund

Strategi for norsk hjorteviltforvaltning

Ikke en konkret handlingsplan

Rapporten har ikke i seg en handlingsplan med konkretisering av tiltak, ansvar, tidsrammer, ressursbehov osv. Dokumentet fokuserer i stedet på overordnede utfordringer, muligheter og strategier. Skal et slikt dokument få verdi og gi grunnlag for konkret handling må det gjøres en avgrensning og noen valg slik at man komme i gang med tiltakene det er størst behov for å gjennomføre. Valgene må gjøres av direktoratet i samarbeid med aktuelle aktører. Strategidokumentet er et steg i riktig retning, men fortsatt står vi i startblokken i forhold til å følge opp anbefalingene fra Honne-samlingen. Forventningene blant seminarer deltakerne i forhold til videre oppfølging er høye.

Grunneierstyrt og planbasert hjorteforvaltning på Vestlandet styrkes

For å bidra til å realisere målet om en planbasert hjorteforvaltning har Norges Skogeierforbund og skogeierforeningene som dekker Vestland fylkes etablert det treårige prosjektet "Målrettet hjorteforvaltning på Vestlandet". Sentralt arbeides det med fylkesovergrepene utfordringer på FoU siden. Lokalt arbeides det i første rekke med å organisere vald og etablere tilhørende utmarkslag. På kunnskapssiden er kurset og studieringstilbudet Målrettet hjorteforvaltning en suksess med høy opplutning blant grunneiere og andre vilthvaltere.

Av: Svein Knutsen

Rogaland og Hordaland

Skogeiersamvirkets prosjekt har som mål at innen utgangen av 2006 så skal 50 % av tildelte fellingsløyver i Rogaland og Hordaland gå til utmarkslag/vald som forvalter hjorten etter bestandsplan. Arbeidet for å nå dette målet er kommet godt i gang. I Rogaland har prosjektet så langt i år bidratt til etablering av 3 nye lag som dekker et område på 161.000 daa. Disse forvalter i år 78 hjorteløyver og 15 elgeløyver. For hjorten sin del betyr dette at i Rogaland så tildeles ca 36 % av løyvene i fylket til grunneierstyrte forvaltningsorganer med bestandsplan. I Hordaland har prosjektet nettopp startet arbeidet slik at det så langt er for tidlig å rapportere resultater.

I mai gikk prosjektet ut til alle kommuner i Hordaland og Rogaland med tilbud om bistand til å innføre Sett-hjort registreringer. I Hordaland har fem nye kommuner startet med dette i 2004. Fra før gjennomføres registreringer i 3 kommuner. I Rogaland er det ingen nye kommuner med Sett-hjort registreringer i år utover de fem kommunene som allerede har dette. De som ønsker bistand fra prosjektet kan kontakte Jostein Nørstebø på tlf 51 75 18 18.

Sogn- og Fjordane

Målet som er definert for skogeiersamvirkets prosjekt i Sogn- og Fjordane er mer ambisiøst enn i Hordaland og Rogaland. I landets største hjortefylke håper man at innen utgangen av 2006 så skal 70 % av tildelte fellingsløyver gå til utmarkslag/vald som forvalter hjorten etter bestandsplan. Som ledd i dette arbeidet er det fra nyttår etablert fire nye vald på til sammen 330 000 dekar. I tillegg er det et høyt antall organiseringsprosesser på gang. I vinter behandlet prosjektet Sett-hjort registreringer fra til sammen 11 kommuner i Sogn- og Fjordane. Prosjektet er også involvert i merkeprosjekt i Sunnfjord og Ytre Sogn der det over en treårs periode merkes 66 hjort som ledd i å fremskaffe bedre kunnskap om hjortens områdebruk. De som ønsker bistand fra prosjektet kan kontakte Finn Olav Myhren på tlf 57 72 32 90.

Møre- og Romsdal

Skogeierforeninga Nord sitt 3-årige hjorteprosjekt i Møre- og Romsdal startet 1. juli i år. Også her står organisering og planarbeid sentralt. Aktiviteten i fylket er for tiden meget høy og ca. 30 organiserings- og planprosesser pågår. I de aller fleste områdene er det valgt interimstyre som står ansvarlig for fremdrift og prosess. De som ønsker bistand fra prosjektet kan kontakte prosjektleder Bjørn Gjøvikli på tlf 71 53 45 45.

Kompetanseheving gjennom studieringarbeid

Studieringstilbudet "Målrettet Hjorteforvaltning", som har vært tilbudt fra og med mars 2003, har blitt et viktig virkemiddel innen kompetanseheving og motivering. Kursmateriellet består av lærebok og studieplan tilpasset fire samlinger. Høyest studieaktivitet på Vestlandet har det vært i Sogn- og Fjordane med 90 ringer og 600 kursdeltakere. Møre- og Romsdal har hatt ca. 50 ringer med 330 deltakere og Hordaland 40 ringer og 250 deltakere. Så langt er studieboken solgt i ca. 3.500 eksemplarer (kan bestilles hos Landbruksforlaget). Skogeierforeningene merker at det er langt enklere å få til gode organiserings- og planprosesser i områder som har vært gjennom studieringarbeid.

Rammer for planbasert forvaltning

Som ramme for den bestandsplanbaserte forvaltningen er det nødvendig at kommunen setter rammer for det private handlingsrommet. Kommunale mål for hjorteforvaltningen bør fange opp og avspeile kommunens faktiske rolle både som myndighetsorgan og som tilrettelegger og tjenesteyter.

Overordnede og langsiktige mål kan bl.a. knyttes til bærekraftig forvaltning av arealer og bestander. Delmål kan for eksempel gå på kvalitet av kommunens tjenesteyting, tilpassning av bestandens størrelse til beite og skadesituasjon, innhenting og formidling av beslutningsunderlag kommunal forvaltning av økonomiske virkemidler. I de fleste kommuner vil det være naturlig å behandle og vedta mål knyttet til hjorteviltforskriftens § 14 som et enkeltvedtak. Planområder som har etablert hensiktsmessig og god organisering bør gis stor frihet, så lenge den biologiske forvaltningen ikke strider med overordnede biologiske mål.

Det skjer for tiden store forbedringer i grunneierbasert hjorteforvaltning på Vestlandet med etablering av mange nye vald og tilhørende utmarkslag. Foto: Kjell-Erik Moseid.

I midten av september sendte Direktoratet for naturforvaltning brev til landets Fylkesmenn og aktuelle kommuner om at Sett elg og Sett hjort skal samles inn i kommuner som har grunnlag for en årlig felling på 20 dyr eller mer. Samtidig er det utarbeidet og trykket nytt Sett elg skjema og nytt Sett hjort skjema. Det nettbaserte Hjorteviltregisteret vil i løpet av oktober være ferdig tilpasset lagring og fremstilling av disse dataene. Bedre tilgang til data vil være til nytte blant annet for aktører som utarbeider bestandsplaner i elg- og hjorteforvaltningen. Av: Svein Knutsen

Sett hjort som metode vedtatt innført. Foto: Kjell-Erik Moseid.

Direktoratet for naturforvaltning med vedtak om Sett elg og Sett hjort registreringer

På begge skjemaer er det felte for å registrere antall av "De fire store rovdyra" som jegerne eventuelt måtte observere i løpet av jakta. Denne registreringen er en del av overvåkningsprogrammet for store rovdyr og vil være med på å gi opplysninger om endringer i bestandsstatus til disse artene. I tillegg registreres på samme måte som for rovvilt samlet Sett elg på Sett hjort skjema der det ikke samles inn ordinært Sett elg skjema. Samlet Sett hjort registreres på Sett elg skjemaer der det ikke føres ordinært Sett hjort skjema.

Direktoratet har med hjemmel i Viltlovens § 50. fattet vedtak om at kommuner med bestander av elg og hjort som gir grunnlag

for felling av mer enn 20 dyr årlig skal samle inn Sett elg og eller Sett hjort. En del kommuner har så store bestander av både elg og hjort at de må fortsette/iverksette innsamling av både Sett elg og Sett hjort. Kommuner som feller mindre enn 20 elg årlig skal samle inn Sett elg/Sett hjort skjema dersom de ligger i distrikter der omliggende kommuner kommer inn i denne kategorien. Fylkesmennene har fått i oppgave å rettlede aktuelle kommuner om dette.

Brevet om Direktoratets vedtak ble sendt Fylkesmenn og kommuner i midten av september, og for mange kommuner sin del har det ikke vært mulig å planlegge og gjennomføre alt som måtte til for å inføre Sett elg og

Sett hjort i inneværende år. Derimot bør man allerede nå starte nødvendige forberedelser til neste års innsamling.

Sett hjort

Vedtaket representerer et gjennombrudd for Sett hjort som metode. Viktige tiltak som grunnlag for innføringen har vært skogeiersamvirkets forsøksordning i utvalgte Vestlandskommuner over flere år med eget skjema samt evaluering av disse forsøkene i regi av Norsk Hjortesenter. Evalueringsrapporten ble ferdigstilt i våres. Det er likevel viktig å understreke at det en lang vei å gå før Sett hjort systemet fungerer. Frem mot høsten 2005 må det i alle aktuelle områder etableres rutiner knyttet til innsamling, kvalitetssikring, lagring i database, tilgjengeliggjøring for brukerne m.m. Fra "Sett elg fylkene" har man mange erfaringer og mye prøving og feiling som kan bidra til en rask og kostnadseffektiv innføring av Sett hjort.

All erfaring viser at Sett elg systemet fungerer best i de fylkene der én aktør står for registrering av alle skjema fra fylket i aktuell database. Dette har vist seg å gi en kostnadseffektiv registrering og mulighet for at alle data er kvalitetssikret og registrert innen utgangen av året. Etter dette må alle aktører som utarbeider bestandsplan for elg eller hjort ha tilgang til dataene. Dette har det vært syndet mye mot de siste årene, noe som har medført problemer med å etablere en planbasert forvaltning. Norges Skogeierforbund er i slutfasen med å utarbeide Håndbok for Sett elg. Den tar for seg alle viktige forhold vedrørende innsamling og anvendelse av disse dataene. Skogeierforbundet har også ambisjoner om å ferdigstille Håndbok for Sett hjort på nyåret.

Hjorteviltregisteret tilpasset Sett hjort

Et nytt Hjorteviltregister vil bli tilgjengelig i oktober 2004. Hjorteviltregisteret er en database med et web-basert registreringsverktøy og en åpen innsynsløsning. Data fra Sett elg, Sett hjort sammen med individdata fra felte dyr danner basis for Hjorteviltregisteret. For aktuelle brukere vil det være kostnadsfri tilgang til å registrere data via den web-baserte registreringsløsningen, og det legges opp til en åpen innsynsløsning. I innsynsløsningen kan man velge blant et sett med tabeller og grafer som gir de mest vanlige tall og indekser basert på Sett elg, Sett hjort og slaktevekter. Tabellene og grafene kan tas ut for valgfrie geografiske områder innenfor rammen av dataenes kvalitet. Dette varierer fra fylke til fylke.

I tillegg til registrering av Sett elg, Sett hjort og individdata er det lagt opp til at kommunene og villreinndene kan benytte løsningen til å registrere tildelte fellingstillatelser, fellingsrapporter og irregulær avgang. For disse brukergruppene finnes egne rapportmuligheter knyttet til nevnte oppgaver. Hjorteviltregisteret driftes av selskapet NINA naturdata as (telefon 74 33 53 00). Her kan man henvende seg dersom man har spørsmål om bruk av registeret. Nettadressen til Hjorteviltregisteret er <http://www.hjortevilt.no>

Problemer i Sørnorske elgstammer:

Er løsningene kompliserte?

Av: Lars Erik Gangsei, Faun Naturforvaltning og Vidar Kragset, Viken Skogeierforening

Mange påstår at Norge har verdens beste elgforvaltning. Det kan dokumenteres at produksjonsevnen til flere av elgbestandene i de elgtette sørøstre delene av kongeriket er nær halvert i løpet av en tiårsperiode. Vi spør: Er dette verdens beste elgforvaltning? Kan vi så mye om elgen at problemene blir så sammensatte og kompliserte at vi i praksis glemmer de enkleste og mest opplagte årsakene?

Sviktende produksjon

Problemer knyttet til sviktende produksjon og nedslitte beiter har de siste ti-femten årene blitt en real hodepine for elgforvaltere, rettighetshavere og jegere i lavlandsområdene i Sørøst-Norge. Forfatterne kjenner best til fylkene langs Oslofjorden, fra Svenskegrensen til og med Telemark, og artikkelen omhandler først og fremst disse områdene. Vi vil kort forsøke å evaluere de fire mest brukte forklaringene på sviktende produksjonsevne:

1. Ku-okseforholdet.

2. Lav gjennomsnittsalder blant kyrne.

3. Negativ genetisk seleksjon.

4. Overbelastede beiter.

1. Ku-okseforholdet og Vega-prosjektet

Vega-prosjektet i regi av Norsk institutt for naturforskning (NINA) har fått bred omtale. Resultatene viser at mangel på store okser fører til forsinket brunst, og dermed senere kalvfødsler og lavere slaktevekter for kalv. Kjønnsforholdet blant kalvene varierer med farens størrelse. Det er fristende å overføre resultatene til Sørøst-Norge, fordi man har sett en vridning i kjønnsforholdet blant kalvene også her. Tallmateriale fra flere områder kan dokumentere

at okseandelen ikke alene kan forklare endringene i kjønnsforholdet blant kalvene. Kuenes kondisjon synes også å være en medvirkende forklaring der kuenes kondisjon er dårlig. Vi bestrider ikke nytten av store okser, ei heller at dette var hovedårsaken på Vega, bare at dette umulig kan være eneste mekanisme i tette bestander med middels til dårlig kondisjon. Flere og større okser er ønskelig, men vi vil ikke se en vesentlig produksjonsøkning kun ved å rette opp kjønnsforholdet i bestanden.

2. Lav gjennomsnittsalder blant kyrne

"Overvåkningsprogrammet for hjortevilt" gjennomføres av NINA på oppdrag fra Direktoratet for naturforvaltning og følger blant annet utvikling i vekter og (aldersspesifikk) reproduksjon ved bruk av kjever og ovarier. Dessverre ble, så langt vi erfarer, den siste rapporten fra prosjektet utgitt for 7 år siden. Etter vår oppfatning blir resultatene fra dette prosjektet ofte feiltolket. I den siste rapporten fra prosjektet blir det pekt på at ovarieundersøkelsene viser en høyere reproduksjon enn det som reelt finnes i elgbestanden (ut fra Sett elg). Dessverre ser ikke dette misforholdet ut til å ha blitt kommunisert godt nok til viktige aktører i forvaltningen. Det blir ofte konkludert med at de gjenlevende kyrne er for unge og lette og at det finnes en stor produksjonsgevinst å hente ved et målrettet uttak av unge og lette kyr. Dette gir seg utslag i avanserte og teoretisk fine

avskytningsstrategier uten dokumentert effekt.

Vi bestrider ikke sammenhengene mellom vekt/alder og produksjonsevne blant kyrne. Grunnleggende populasjonsdynamisk teori tilsier imidlertid at andelen kyr i høyproduktiv alder er høyere i dag enn for 10 år siden, siden rekrutteringen (kalvdelen) er redusert og beskatningen av eldre kyr har vært lav. Den reduserte reproduksjonen skyldes altså ikke mangel på kyr i høyproduktiv alder, men at disse av andre årsaker ikke produserer som de burde ha gjort.

3. Negativ genetisk seleksjon

Negativ jegerseleksjon blir stadig framhevet som én årsak til sviktende produksjon. I dagens situasjon anser vi dette som en tåkelegging av de virkelige problemene. Jakt er ikke kirurgi. Den negative produksjonsutviklingen har slått til i løpet av en håndfull elggenerasjoner, noe som usannsynliggjør at genetisk seleksjon er en hovedfaktor. Videre er det slik at opp mot 40 % av de sette oksene blir skutt. Dette svarer til at de fleste skuddsjanser blir benyttet. Dermed skytes det relativt flatt gjennom oksebestanden, og det er lite rom for seleksjon. Når det gjelder kyr er det utopi å tro at jegerne verken ønsker eller makter å bevisst velge de beste/ største/ mest produktive kyrne fremfor andre.

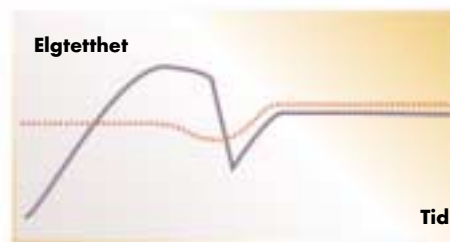
Vi ser et forhold som påvirker den genetiske sammensetningen i elgbestanden negativt. Ikke som det ofte blir sagt at jegerne i størst

grad tar ut i de store oksene, men ved at det legges et hardt jaktpress på oksene totalt. De naturlige vinnerne får dermed ikke leve lenge nok til å bli dominante. Grunnlaget for naturlig positiv seleksjon er dermed ødelagt. "Rettet avskytning" har i praksis bidratt til dette.

4. Overbelastede beiter

Grunnleggende økologisk teori gir en fullgod forklaring på elgbestandens problemer. Økende tetthet fører til redusert individuell produksjon. Maksimal total produksjonen inntreffer ikke ved maksimal tetthet. Dette burde være velkjent teori. Likevel er det ikke blitt så mye mer enn nettopp teori. Vi diskuterer mange mer eller mindre "kosmetiske" problemstillinger i elgforvaltningen samtidig som vektor og produksjon i område etter område viser en synkende trend. Vi glemmer det viktigste spørsmålet. Hvor mange dyr har vi egentlig mat til?

Grunnen til at vi mangler svar, er åpenbart at dette er fryktelig komplisert. Likevel mener vi at "verdens beste elgforvaltning" i sterkere grad burde fokusere mot dette. For i etterkant er det lett å spørre seg hvorfor vi ikke innså raskere at intet tre vokser inn i himmelen. Overbeitingen vi har sett over tiår mange steder, tar lang tid å rette opp igjen. Rettighetshaverne vil tape betydelige inntekter og jegerne vil få mindre å jakte på, fordi bestandene mange steder dessverre må reduseres kraftig i noen år, siden bæreevnen er redusert (figur 1).

Figur 1: Skjematisk fremstilling av sammenheng mellom elgtetthet (heltrukket linje) og bærenivå (stiplet linje). Gradvis bestandsreduksjon og tilhørende lang tids overbeiting tar lang tid å rette opp.

Knut Solbraa har utviklet det eneste verktøyet vi har for beitetaksering. Vi er helt i startgruppen med beiteovervåking som forvaltningsverktøy. Likevel er vi overbeviste om at dette er veien å gå for å kunne regulere elgtettheten i takt med beitegrunnet. Erfaringen har vist at vi ikke er modne for å tenke for mye på skjønnsfeil i elgskogen.

K O N K L U S J O N

- ▲ *For mye elg i forhold til beitetilgangen er hovedforklaringen på problemene i elgbestandene i Sørøst-Norge. Så enkelt og så vanskelig (Trøndelagsfylkene er herved advart!).*
- ▲ *Inntil man kan dokumentere økt produksjonsevne, bør avskytingen utelukkende innfri to mål:
 - ▲ *Få elgtettheten under bærenivået.*
 - ▲ *Beholde en høy okseandel i den gjenlevende bestanden.**
- ▲ *Begrepet "rettet avskytning" blir ofte brukt til å angi en ideell prosentfordeling av skutte dyr. En må innse at denne ideelle sammensetningen vil variere betydelig med stammens sammensetning før jakt og ønsket sammensetning etter jakt. I typiske overtette Sørnorske elgstammer med lav produksjon og skjevt kjønnsforhold, må det være rom for å kunne ta ut en høyere andel kuer og ha mindre strenge krav til ungdyrandel.*
- ▲ *I tette lavlandsbestander gir 26 dagers jakt i en reduksjonssituasjon et urimelig tidspress. Mulighetene for bedre presisjonsnivå i forvaltningen vil økes betraktelig dersom jakttiden økes vesentlig.*
- ▲ *Kunnskap fra "Overvåkningsprogrammet for hjortevilt" må bearbejdes, analyseres og gjøres tilgjengelig i rapportform innen rimelig tid.*
- ▲ *Betydningen av aldersfordelingen til kyrne i bestanden synes å være svært overvurdert.*
- ▲ *Vi trenger mer kunnskap om beite. Beitetaksering bør iverksettes på grunnplanet i forvaltningen.*

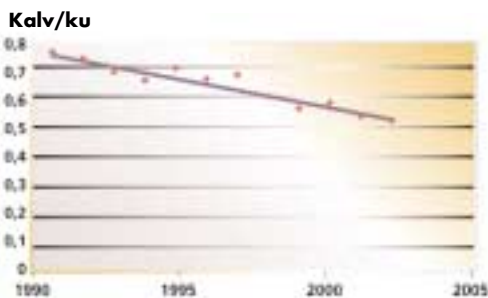
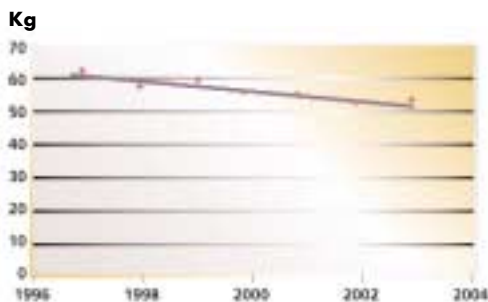

Kjell-Erik Moseid

TRE EKSEMPLER PÅ ULIK BESTANDSUTVIKLING

Drangedal

Drangedal er Telemarks største elgkommune med årlig fellinger på rundt 700 dyr. Drangedølene tror selv at elgjakta har en større plass i deres hjerter enn det som er vanlig ellers i Telemark. For oss som bor og jakter i nabokommunene er det tungt å måtte bekrefte dette! "Sett elg" viser en bestandstopp i 1998/99. I perioden 1991-2002 var drangedølene lojale til de anbefalinger som ble gitt. Det er altså ikke mangel på lokal vilje til å følge eksterne anbefalinger som har ført til den kraftige produksjonsnedgangen vist i figurene under. Kanskje hadde det endatil gått verre dersom forvaltningen utelukkende hadde blitt styrt lokalt. Men i etterpåklokskapens lys er det uansett grunn til å lære av dette og innse at vi må snu oss raskere når vi ser utslag av for tette bestander. I så henseende bør en ikke bli bremsset av standard krav til sammensetning i uttaket.

Av figurene ser man at kalvvektene i perioden 1997-2002 er redusert fra 60 til 53-54 kg. Kalv per ku er i perioden 1991 til 2002 redusert fra ca 0,75 til ca 0,5.

Kalvkjøtt/ku 1991: 0,75 kalv à 60 kg: 45 kg
Kalvkjøtt /ku 2002: 0,5 kalv à 53 kg: 27 kg
Differanse: 18 kg

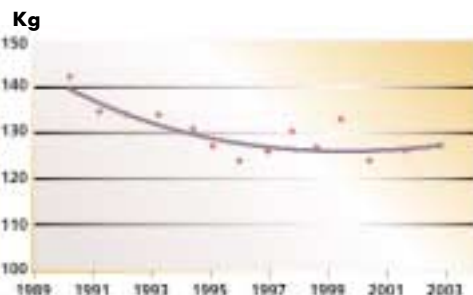
Relativ reduksjon målt i produksjon per ku:
 $18 / 45 = 40 \%$

Ringerike

Ringerike var gjennom flere år kommunen med høyest avskyting i landet. Jegerne har siden 1988 gjort en formidabel innsats med innsamling av tannmateriale. Skogbrukssjef Hans Bergan og "tannsnitter" Åsmund Pålerud, må også krediteres for den gode kunnskapen man har. På grunnlag av aldersana-

lysene, skogskader og omfanget av påkjørsler, satte man i gang en storstilt nedskyting fra 1992/ 93 til årtusenskiftet. Elgtettheten er redusert med ca 60 %.

Resultatene viser at de negative utviklingstrekkene i kalv- og ungdryrvektene er stanset, reproduksjonen er stabilisert og hanndrydelen blant kalvene har i 2002 og 2003 økt uten at okseandelen i bestanden er større. Nedskytingen har tvert imot gått hardt utover storoksebestanden. Nedskytingen har ikke redusert den relative andelen kyr i de "høyproduktive aldersgruppene". For mer informasjon se www.fnat.no

Gjennomsnittlige slaktevekter til 1,5-årige kyr på Ringerike i perioden 1990-2003.

Østfold

Østfold er eksempel på et område hvor bestandsutviklingen har skilt seg en del fra resten av Sørøst-Norge. Også her økte bestanden kraftig på 70-tallet. Rundt 1980 merket man økte innmarksskader fra elgen, og i motsetning til mange andre områder ble det gjennomført en kraftig nedskyting av bestanden for å bøte på dette. I 1985 ble det bare skutt halvparten så mange dyr i indre Østfold som i toppåret 1982.

Dette gikk ikke upåaktet hen. Kritikken var stor. Bestandene økte jo voldsomt i andre områder på Østlandet, og det var vel ingen grunn til at Østfoldskogene skulle produsere mindre elg enn andre steder? Verdien av det elgkjøttet som man "gikk glipp av" oversteg jo

langt verdien av de skadene elgen påførte landbruket. Når man i tillegg sto igjen med en ung bestand som produserte relativt dårlig og hvor mesteparten av oksene var skutt vekk, var det åpenbart at det var gjort forvaltningsgrep som passet dårlig med datidens (?) gode latin. Dette var før vi begynte å se klare tegn til tetthetsavhengige faktorer (dårligere vekter og produktivitet) andre steder.

Dette er mange elgjakter siden, og forfatterne gikk knapt på skolen. Selv om forvaltningen den gangen fikk mye kjøtt, kan det se ut som om bekymringen over innmarksskader i Østfold på 80-tallet, har gitt dagens østfoldinger en elgstamme med en produktivitet vi bare kan drømme om andre steder. I relativt skrinne områder i indre Østfold ser vi i dag en produksjon opp mot 1 kalv per ku og en tvillingkuandel på mellom 1,3 og 1,5.

OPPSUMMERING

Eksemplene over skal illustrere vårt hovedbudskap. Forvaltningsregimene som praktiseres de fleste steder i dag, er tilpasset en situasjon der målsettingen er høyest mulig kjøttuttak og en stabil eller voksende bestand under bærenivået. Dette er de fleste steder i Sørøst Norge ikke situasjonen i dag. Ville en slik nedskyting som ble gjort i Østfold resulterte i mindre kritikk i dag? Nepppe. Vi er av den oppfatning at for stort fokus på riktig prosentvis fordeling i uttaket, genetisk seleksjon, ku-okse forhold, sparing av produksjonsdyr og så videre, kan være med på å avlede oppmerksomheten fra hovedutfordringen, nemlig en elgbestand i samsvar med mattilgangen. I Østfold sto man igjen med et svært skjevt ku-okse forhold og en ung bestand som produserte dårlig. Likevel produserer i dag 100 kuer i Østfold mer enn dobbelt så mye kalvekjøtt per år som 100 kuer i Drangedal som dessverre er mer representativ for Sørøst-Norge enn Østfold. Det er vel ingen som stiller spørsmål ved hvilken bestand som er ønskelig?

Kjell-Erik Moseid

Positive erfaringer fra forsøksordning med utvidet jakttid på elg og hjort

Av: Vidar Holthe, Norges Skogeierforbund

Bakgrunn

I forbindelse med fastsettelsen av jakttidene for femårsperioden 2002 - 2007 innhentet DN en opinionsundersøkelse blant utøvende jegere og andre friluftsutøvere. Her ble det blant annet spurt om de opplever konflikter i forhold til utøvelse av storviltjakt. Jaktrettshaverne ble ikke spurt. I enkelte områder svarte både deler av friluftsfolket og småviltjegerne at de følte konflikter i forhold til utøvelse av storviltjakt. Dette var medvirkende til at jakttiden på elg og hjort ble fastsatt slik den ble. Miljøverndepartementet vurderte småviltjakt som tilrettelegging for en fritidsaktivitet, mens vurderingene ved fastsettelsen av jakttidene på storviltjakt ble gjort utelukkende som en nødvendig høsting.

Egen referansegruppe opprettet

Etter initiativ fra Norges Jeger- og Fiskerforbund og Norskog ble det satt i gang et prøveprosjekt i perioden 2003 - 2006 hvor utvalgte kommuner fikk forlenget jakttid på elg- og hjort. En forutsetning var at det skulle praktiseres samjakt mellom småviltjegere og storviltjegere. Målet for prosjektet er å øke tilbudet av småviltjakt, og å legge til rette for økt næringsmessig utnyttelse av alle jaktmuligheter. Følgende kommuner deltar i forsøksordningen: Jølster, Skien, Siljan, Stor-Elvdal, Veran, og Eikern og Lågen elgregion.

I prosjektet er det en referansegruppe med representanter fra involverte områder, Direktoratet for naturforvaltning, Norges Jeger og Fiskerforbund, Norskog og Norges Skogeierforbund. Norsk institutt for naturforskning (NINA) har fått i oppgave å samle inn data og evaluere forsøket. Evalueringen av skal forsøke å svare på følgende:

- ▲ Økes allmennhetens tilgang til jakt?
- ▲ Reduseres konfliktnivået mellom storvilt- og småviltjegerne?
- ▲ Styrkes grunnlaget for verdiskapning i distriktene?
- ▲ Hindres andre brukere av utmarka, slik at de får redusert sine muligheter til utøvelse av friluftsliv?
- ▲ Skyldes de observerte effektene lengre jakttid eller de kravene som spesifikt er stilt forsøkskommunene for å kunne delta?
- ▲ Hvilke motivasjonsfaktorer er vesentlige for at jaktrettshaverne skal legge til rette for mer jakt?

Foreløpige erfaringer

NINAs undersøkelser knyttet til ordningens første forsøksår er entydig positive. Små områder driver som før og med få planer for omlegging slik at flere jegere slipper til. Store grunneiere og større forvaltningsområder ser muligheter og ønsker å slippe flere til. Flere kommuner har praktisert samjakt også tidligere. I noen områder er det åpen tilgang til småviltjakt, uten at det kommer flere jegere av den grunn. De fleste tror ikke at adgangen øker som følge av jaktutvidelsen. Konflikten mellom små- og storviltjegere synes å være og å ha vært et lite problem i de aktuelle kommunene. Det er foreløpig for lite data til å si noe om eventuell endring i verdiskapning som følge av lengre jakttider. De som forvalter store områder sier de ser muligheter for dette, for eksempel gjennom å splitte opp jaktperioden eller reservere siste del av jakten for enkelte jegergrupper eller gjester.

Ingen av jegergruppene sier de er villige til å betale høyere pris for lengre jakttid. Trolig blir det lav verdiøkning i områder der kvotene fylles på en eller to uker. I enkelte distrikter er det de samme personene som utnytter småvilt- og storviltjakten. Her blir det ikke økt tilgjengelighet, men økt valgfrihet for de som jakter. Lengre jakttider kan gi bedre utnyttelse av trekende bestander av elg og hjort, selv om noe av trekkelgen kommer også etter at den forlengede jakttiden er slutt. Erfaringer fra første forsøksår viser også at forlenget jakttid ikke er noe problem for ikke-jegere. Viktige årsaker er at det skjer lite bær og sopplukking så seint på høsten, og at bruken av utmarka er lavere på grunn av dårlig vær.

Størst angst for å gå i skogen under jakta finnes i bynære områder. De fleste har derimot

Fem kommuner og én elgregion er i perioden 2003 - 2006 med i en forsøksordning med forlenget jakttid på elg og hjort. Forutsetningen er at det skal foregå samjakt mellom småvilt- og storviltjegere. Erfaringene så langt er entydig positive, selv om det nok ikke har skjedd de store endringene i utnyttelsen og tilretteleggingen i forsøksområdene.

Prøveprosjektet med forlengede elgjakttid viser så langt positive erfaringer. Konflikt mellom elgjegere, småviltjegere og øvrige friluftsfolk er nesten fraværende. Foto: Kjell-Erik Moseid.

aldri eller sjelden møtt på jegere under turer i skogen under jakten. Ingen kan berette om ubehagelige episoder. Enkelte savner informasjon om hvor og når jakt drives, og de setter pris på "helgefredning" i bynære områder med mye utfart. Dette er ikke noe tema i mer landlige distrikter.

Videre arbeid i forsøksordningen

I 2004 og 2005 vil det spesielt fokuseres på jaktinnsats og endring i økonomisk omsetning som følge av lengre jakttider. Så får vi se om erfaringene gir grunnlag for endring i jakttidene i neste jaktidsperiode. Imens er vi det landet i Europa som har de desidert korteste jakttidene på storvilt.

Elgforvaltning i Nordl

I Nordland har elgens utbredelse og tetthet økt kraftig de siste 20 årene med en tredobling i antall felte elg. Det er åpnet for jakt i 36 av fylkets 45 kommuner. De siste årene har det også skjedd store endringer innen elgforvaltningen. I mange kommuner har man gått fra å drive offentlig detaljstyring på mange små enheter til i stor grad å drive grunneierstyrt og planbasert forvaltning over større områder. Men med kort vei fra kyst til innland og 60 mil fra sør til nord er både organisering og forvaltning preget av mangfold.

Av: Halgrim Breie, Nordland Bondelag

Kraftig bestandsvekst

Elgbestander i vekst er ingen nyhet i etterkrigstidens Elg-Norge. I Nordland kan vi vel si at vi kom seint, men godt. Gjennom 40- og 50-årene ble det felt mindre enn 50 elg årlig. Så seint som i 1972 ble det kun felt 313 elg i hele fylket. Etter to perioder med økt avskyting gjennom 5-8 år, påfulgt av et par år med tilbakegang, doblet avskytingen seg fra 1990 til 1994 og ble liggende i underkant av 2000 dyr gjennom

resten av 90-tallet. På fylkets samlede areal på 38 millioner dekar forventes det en avskyting på omkring 2500 dyr i år.

Omfattende organiseringsarbeid blant grunneierne

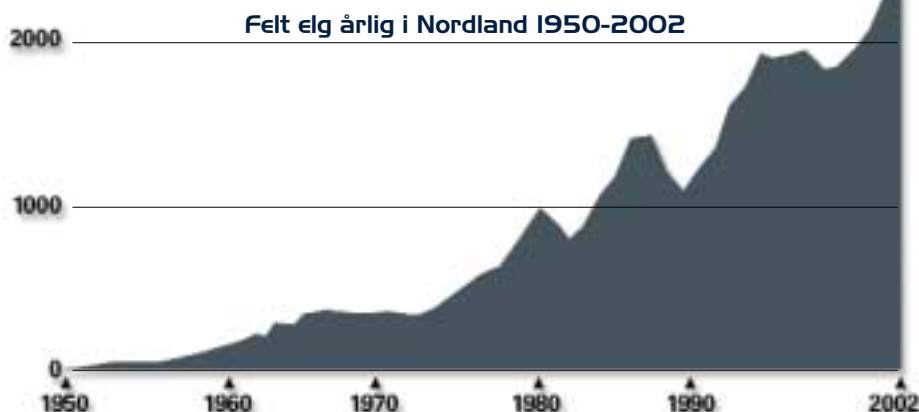
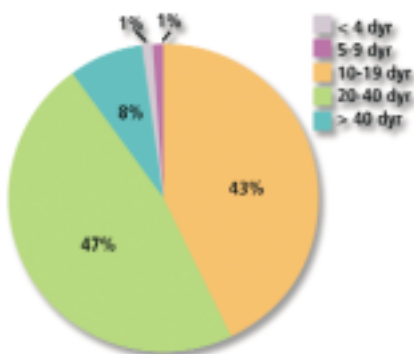
Som en følge av lovendringer, sentrale føringer og regionale prioriteringer har Fylkesmannens veiledningstilbud innen elgforvaltning blitt svekket de senere årene. Bedre står det heller ikke til i mange kommuner. Deres veiledningstilbud spenner fra det fremragende til det nesten fraværende. Kommunale mål for elgforvaltningen finnes i 16 av 36 kommuner, de fleste av disse i sørfylkets tunge elgkommuner. Nordland Bondelags prosjekt "Utmark" ble etablert i 1996 og har i perioden 1998 - 2004 deltatt i de to nasjonale og 3-årige satsningene på lokalt vilt- og fiskeforvaltning som Norges Bondelag og Norges Skogeierforbund har stått bak.

Utgangspunktet for prosjekt Utmark var få og små utmarkslag og et ønske fra grunneierorganisasjonene og offentlig forvaltning om å bedre organiseringen i utmarka. Elgvald fantes i alle kommuner hvor det var åpnet for jakt, men disse var små og i liten grad organisert som formaliserte lag med vedtekter. Så seint som i 1999 fantes kun ett vald med driftsplan blant nordfylkets 22 elgkommuner. Situasjonen i sørfylket var bedre når det gjaldt antall planområder, men også der var mye av grunneiersamarbeidet basert på muntlige avtaler eller mangelfulle vedtekter. Interesse, rolleforståelse, kunnskapsnivå og samarbeidsvilje er nå kraftig økende blant rettighetshaverne i fylket.

Studieringer populært

Mer enn 100 studieringer basert på boken og kurset "Målrrettet elgforvaltning" er nå gjennomført i Nordland av de totalt ca. 500 som er gjennomført på landsbasis. Vi kan dermed med

rette si at grunneierne i fylket har vært blant de mest kunnskapstørste. Mange kommunalt ansatte og lokale ildsjeler har vært dyktige til å markedsføre kurstilbudet, og således bidratt til stort både faglig, sosialt og organisatorisk

and i medvind

Kjell-Erik Moseid

utbytte. Antall vald reduseres nå hurtig som en følge av ny kunnskap og nye samarbeids-konstellasjoner. Fra 2002 til 2004 har antall §14 vald blitt redusert fra 360 til 280 med størst reduksjon i Salten (38 %). På Helgeland har nær halvparten av alle vald bestandsplan, mens tilsvarende i Lofoten og Vesterålen er 1 av 50.

Prosjekt Utmark har bidratt til etablering av lag og utarbeidelse av bestandsplaner på drøyt 3 mill daa. Samtidig som store arealer de siste årene er underlagt en planmessig grunneierstyrt forvaltning og en rekke nye prosesser pågår, gjenstår fortsatt mye. Det går tydelig i retning av større vald, men i 2004 tildeles fortsatt 45 % av alle fellingsløyver til planområder med mindre enn 20 dyr i årlig tildeling. Riktignok var tilsvarende bare to år tidligere 57 %, men i en rekke områder kunne grunneierne med fordel etablert større vald, spesielt så lenge det finnes få overbygninger

hvor de ulike vald kan koordinere forvaltningen av felles bestand.

Datagrunnlaget må forbedres

En av de vesentligste flaskehalsene for en stamrerettet elgforvaltning ligger i dag i Sett-elg systemet. Heldigvis har Fylkesmannen i Nordland også de siste årene lagt inn Sett-elg data for alle de kommuner som ikke selv ønsker å gjøre dette. Skulle kommunene vært nødt til å gjøre dette selv ville trolig hele systemet kollapse. I mange kommuner har man ikke tid eller kompetanse til å gjennomgå og kvalitetssikre Sett-elg skjemaene før de oversendes Fylkesmannen. Mangel på et godt system som fanger opp tidligere og kommende endringer i valdstruktur, kombinert med komplikasjoner knyttet til dataoverføring mellom ulike databaser, har medført at det i store deler av fylket er vanskelig å ta ut data på valdnivå som er relativt sikre. Skal man i framtiden kunne

aggregere data på vald- og jaktfeltnivå som man ønsker, kommer man neppe forbi å legge inn det meste av historiske data på nytt. Samtidig må system for nummerering og navngivning av jaktfelt og vald forbedres.

Fortsatt store utfordringer

Innen elgforvaltningen i Nordland er gode resultater oppnådd på kort tid, men vi må innrømme at det er mye som gjenstår før villtforvaltningen på privat grunn er hensiktsmessig organisert og en planbasert forvaltning er etablert. Derfor er forberedelser til et nytt prosjekt i gang, etter at prosjekt Utmark avsluttes 1. desember i år. I en ny satsing er det naturlig å fortsatt ha fokus på organisering av samarbeid, planarbeid og forbedring av beslutningsgrunnlaget, herunder spesielt Sett-elg systemet. Målet om etablering av en planbasert elgforvaltning innen 2006 vil ikke bli nådd for Nordland sin del, men vi er på god vei!

På oppdrag fra Miljøverndepartementet har en arbeidsgruppe ledet av Direktoratet for naturforvaltning fremmet forslag til bedre organisering av fiskerettshaverne i laksevassdrag. Hensikten er å kunne gi rettighetshavernes samarbeidsorganer formell myndighet til å forvalte fiskebestandene.

Av: Vidar Holthe, Norges Skogeierforbund

Utredning om organisering av fiskerettshavere i laksevassdrag ferdigstilt

Bakgrunn

Arbeidsgruppen har hatt som mandat å komme med tilrådninger til aktuelle virkemidler slik at rettighetshaverne til fiske i ferskvann skal organisere seg i hensiktsmessige lag som kan fatte vedtak knyttet til forvaltning. Vedtakene skal være økonomisk og juridisk forpliktende for rettighetshaverne. Når dette er på plass kan myndighetene forholde seg til rettighetshaverne i et fiskeområde gjennom ett organ.

Gruppen skulle vurdere obligatorisk organisering og beskrive hvordan en slik ordning eventuelt kan utformes i praksis. Herunder skulle den vurdere når og i hvilke tilfeller det er hensiktsmessig eller nødvendig med obligatorisk organisering og hvilke forholdsregler som må tas for å ivareta rettsikkerheten til den enkelte rettighetshaver. Gruppen skulle også vurdere på hvilke områder det er nødvendig at organet kan fatte vedtak på vegne av medlemmene, med tanke på at myndighetene skal kunne stille formelle krav, og med tanke på lagets myndighet til å forvalte fiskebestandene. Dersom det anses nødvendig med endringer i lov og forskrifter, spesielt lakse- og innlandsfiskelovens § 25, skulle gruppen komme med forslag. Norges Bondelag, Norges Skogeier-

forbund, Norske Lakseelver og Jordskifteverket har vært representert i utvalget sammen med Direktoratet for naturforvaltning. Etter en god prosess, men med noe forsinkelse, leverte arbeidsgruppen sin innstilling i september.

Godkjenning av driftsplaner

Arbeidsgruppen foreslår at det stilles krav om organisering ved bruk av flertallsvedtak for rettighetshavere som ønsker å få overført myndighet og ansvar for lokal forvaltning av fiskeressursene i vassdraget. Arbeidsgruppen mener dagens system i størst mulig grad må legges til grunn for organiseringen, og henviser til det arbeid som allerede er gjort både fra organisasjonenes, rettighetshavernes og forvaltningsmyndighetenes side når det gjelder organisering og bruk av flertallsvedtak.

Til grunn for overføring av myndighet foreslås at det settes som vilkår at foreligger en driftsplan hvor kommunen og brukerinteresser i vassdraget har hatt anledning til å delta i prosessen. Arbeidsgruppen foreslår at lovens bestemmelser om innholdet i driftsplanen skilles ut i en egen bestemmelse. Dersom rettighetshaverne ønsker overføring av myndighet foreslås det å innføre et krav om godkjenning av driftsplanen. Godkjenningen foretas av fylkesmannen, og skal kun være en godkjenning av at de krav som stilles i loven til innhold i driftsplanen er oppfylt. Fylkesmannen skal ikke godkjenne selve innholdet i planen. Det foreslås samtidig en endring i lovens bestemmelser om innholdet i driftsplan, som klargjør hva planen skal inneholde, og hva den kan inneholde.

Obligatorisk organisering ikke anbefalt

Arbeidsgruppen går ikke inn for obligatorisk organisering, men at det fortsatt legges vekt på frivillige ordninger. Likevel bør det kreves at organiseringen følger en fastlagt prosess for å være juridisk bindende for

alle rettighetshavere i vassdraget. Den største utfordringen etter dagens system er beregning av andeler i fisket. Arbeidsgruppen foreslår at det etableres en frivillig ordning hvor rettighetshaverne har mulighet til å benytte en sakkyndig person til å forestå andelsfastsettelsen, dersom rettighetshaverne selv ikke kommer til enighet om dette. Det var en del diskusjon frem og tilbake om man skulle henvise alle rettighetsavklaringer og andelsfastsettelser til Jordskifteverket. På bakgrunn av bekymring for knyttet til dennes kapasitet samt tidsfaktoren, foreslås ordningen med sakkyndig. Hovedregelen vil fortsatt være bruk av Jordskifteverket som nyter stor tillit og anerkjennelse på dette området.

Andel i fisket legges til grunn for stemmegivningen og for fordeling av utgifter til drift av organisasjonen, oppsyn og andre nødvendige tiltak. Andelsberegningen kan bringes inn for jordskifteretten, men legges til grunn for stemmegivning og utgiftfordeling inntil resultatet fra en eventuell behandling i jordskifteretten foreligger. Det må velges et styre for fellesordningen i vassdraget som forvaltningsmyndighetene kan forholde seg til. Dette organet må ha myndighet til å fastsette fiskeregler og til å fordele utgifter til drift av fellesordningen, overvåking av fiskebestandene, oppsyn og informasjonstiltak.

Arbeidsgruppen foreslår at krav som oppstår på grunnlag av gyldig flertallsvedtak som er fattet i tråd med lakse- og innlandsfiskelovens § 25, med tilhørende forskrifter, skal være direkte tvangsgrunnlag for utlegg. Dette innebærer at man ikke er nødt til å gå veien om en dom før man kan kreve inn midler til dekning av fellesforvaltningens utgifter fra de enkelte rettighetshavere som omfattes av flertallsvedtaket. Det foreslås også at 1/5 av rettighetshaverne (antall) kan igangsette en prosess med formål å få til en forpliktende organisering. I dag kreves 1/5 regnet etter den enkeltes andel i fisket. Miljøverndepartementet tar stilling til oppfølging av rapporten. Fisk & Vilt kommer tilbake til dette på et senere tidspunkt.

Svein Knutsen

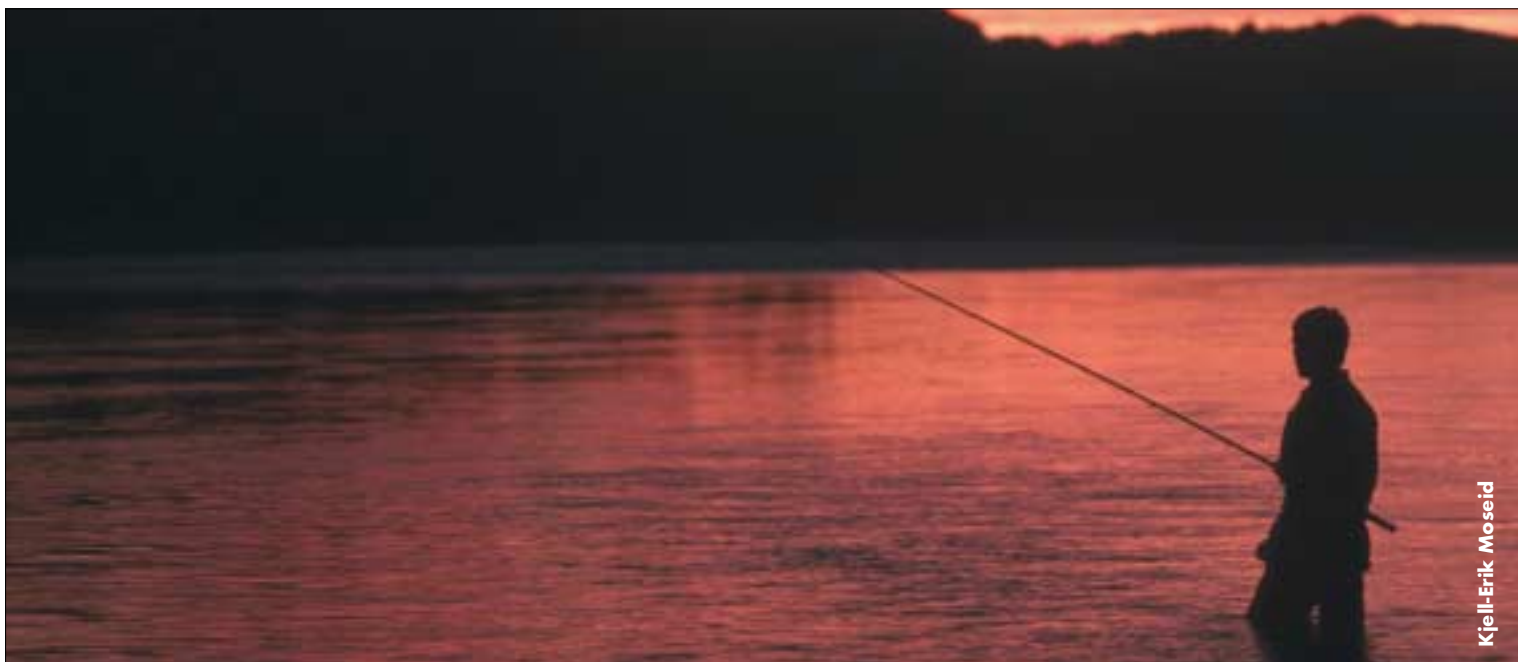
Leie av sjølaksefiske i Trondheimsfjorden fra og med 2005?

Av: Arnold Hamstad Skogeierforeninga Nord

gem, nå fisketurismevert i Rennebu, er valgt som leder for utvalget.

Kr 70,- pr. kg laks

Organisasjon "Elvene rundt Trondheimsfjorden" har bestemt at kilenotfiskerne skal gis tilbud om kr 70,- pr. kg oppgitt fangst i årene 1999 - 2003. Leien settes til gjennomsnittlig årlig fangst i perioden ganger kilopris. Pristilbudet er i samsvar med anbefaling gitt av

Kjell-Erik Moseid

Trondheimsfjorden med sine 43 vassdrag som drenerer ned til fjordsystemet er i sportsfiskesammenheng et unikt område for Nord- Atlantisk laks. I tillegg til omfattende sportsfiske er det et utstrakt kilenotfiske i fjorden etter villaks. For å øke oppgangen av laks i elvene har fiskerettshavere i vassdragene rundt fjorden tatt initiativ til å inngå leieavtaler med kilenotfiskerne. Avtalen går ut på å betale kilenotfiskere for å la nøtene henge på land.

Bakgrunn

Fra tidligere har man en del erfaringer fra andre steder der liknende har blitt gjennomført. Leie av linefiske etter villaks rundt Færøyene startet allerede i 1991 og varte i mange år. I Skottland har stiftelsen North Atlantic Salmon Foundation med islendingen Orri Vigfusson i spissen kjøpt ut en gang for alle ca 50. av drøyt 60 lisenser til å drive divgarnfiske etter laks. Kun

det dårligste fisket gjenstår. I Norge leide stiftelsen "Villaksen i Nordfjord" med Pål Klauermann i spissen kilenotfiske i perioden 1997-1999. I Suldal ble enkelte kilenotretter nær utløpet av Suldalslågen leid opp i 2001 og 2002.

Forut for prosessen med leie av sjølaksefiske i Trondheimsfjorden, ble det utført en spørreundersøkelse blant 107 registrerte kilenotfiskere i fjordsystemet som hadde benyttet sin rett til fiske. Responsen var meget oppløftende. Et stort flertall ønsket å inngå frivillig leieavtale med elveeierne, forutsatt at betalingen for å la være å fiske var tilfredsstillende. Noen meddelte at de ikke ønsket å inngå en slik avtale og begrunnet dette med at kilenotfiske var en tradisjon på eiendommen og at fiske var en viktig del av virksomheten på gården.

Organisasjonen "Elvene rundt Trondheimsfjorden" etablert

13. september i år ble organisasjonen "Elvene rundt Trondheimsfjorden" etablert. Med dette får fiskerettshaverne i elvene et organ som kan inngå frivillige leieavtaler med sjølaksefiskere og løse alle praktiske oppgaver knyttet til ordningen. Organisasjonen har som oppgave å inngå 5-årige avtaler. Jon Kjelden fra Gaula ble valgt til leder og Arne Nielsen fra Orkla ble nestleder. Stiftelsesmøtet nedsatte et økonomiutvalg som skal forestå innhenting av sponsormidler. Den tidligere fotballspilleren på Rosenborg og Liverpool Vegard Heg-

Sør-Trøndelag Grunneigar- og Sjøfiskarlag. De frivillige leieavtalene rokkerer ikke ved sjølaksefiskernes rettigheter, og det er fra elveeierne side tatt høyde for at kilenotfiskere som avstår fra og fiske ikke skal lide noe økonomisk tap ved å inngå avtale. Ordningen er ment å bli en vann-vann situasjon for begge parter.

En grunnleggende forutsetning for at organet "Elvene rundt Trondheimsfjorden" skal inngå leieavtaler, er at man samles sett klarer å inngå avtaler som reduserer årlig uttak av laks i Trondheimsfjorden med minst 80 %. Hvis ikke dette er på plass innen 1. april 2005 annulleres alle inngåtte avtaler med kilenotfiskerne. Skogeierforeninga Nord har bidratt med arbeidskraft og kompetanse til den nye organisasjonen. Norske Lakselver og The North Atlantic Salmon Fund har også deltatt i prosessen.

Positivt for fisketurisme og gytebestander

Leie av sjølaksefiske må sees i sammenheng med elveeierne ønske om å tilby et bedre fiske til sportsfiskere fra inn- og utland som ledd i å utvikle fisketurismen. Hvis ordningen gjennomføres og lykkes er det liten tvil om at fiske i elvene vil bli merkbart forbedret og at renomméet til laksefiske i regionen vil bli betydelig styrket. Elveeierne ønsker gjennom tiltaket også å bidra til å styrke og bevare den nord atlantiske laksestammen som vandrer opp i Trondheimsfjordens mange vassdrag.

Planbasert vilt- og fiskeforvaltning vinner frem

På midten av 90- tallet ble det definert mål og ambisjoner for omlegging av vilt- og fiskeforvaltningen. Hovedmålet var at forvaltningen skal skje lokalt så langt som mulig og at dette skal være på plass innen 2006. Målet er omforent i både offentlig og privat forvaltning. Direktoratet for naturforvaltning har gjennomført og avsluttet et omfattende prosjekt som ledd i omleggingen. Tilsvarende har Norges Skogeierforbund og Norges Bondelag nylig lagt bak seg to større og nasjonale satsinger i perioden 1997-2004. Denne artikkelen ser nærmere på aktiviteter og resultater som er oppnådd i sistnevnte.

Av: Svein Knutsen

Norges Bondelag og Norges Skogeierforbund har de siste årene gjennomført prosjektene "Lokal forvaltning av vilt- og fiskeressursene" og "Næringsutvikling og driftsplanlegging i utmark". Til sammen er det lagt ned ca. 18 årsverk årlig fra 1997 til et stykke ut i 2004. Arbeidsfeltet har vært tre- delt; organisering av utmarkslag og ulike andre samarbeidsstrukturer, realisering av bestands- og driftsplankonseptet og utvikling av salgbare utmarksprodukter.

Organisering av samarbeidsstrukturer

I satsingen har organisering av bl.a. utmarkslag stått sentralt. Bakgrunnen for dette er eienomsstrukturen i Norge der gjennomsnittlig størrelse på skogeiendommer er på drøye 500 daa. Skal man nå målet om en stammettet forvaltning, både på vilt- og fiskesiden, er det derfor nødvendig at grunneierne etablerer formelt samarbeid over langt større arealer enn dette. De to prosjektene har bidratt til etablering av 45 lag i laksevassdrag, 23 i innlandsvassdrag, 175 med storvilt som saksfelt og 119 med både vilt og fisk som saksfelt. De fleste er tradisjonelle utmarkslag organisert i selskapsformen BA (begrenset ansvar). Den viktigste rollen til lagene er å stå for den biologiske forvaltningen av ressursene basert på planer samt samarbeide med myndighetene. Næringsvirksomhet utøves i stor grad av medlemmene utenom lagene.

Planarbeid

Innen 2006 skal en driftsplanbasert vilt- og fiskeforvaltning være på plass. I den forbindelse har grunneierorganisasjonenes prosjekter bidratt til

utarbeidelse av 130 driftsplaner i lakse- og innlandsvassdrag. Det ser dermed ut til at en høy andel av de viktigste vassdragene nå er over på en planbasert forvaltning.

På viltsiden har det skjedd en formidabel utvikling på få år med etablering av store vald, tilhørende utmarkslag og regionale samarbeidsorganer som dekker flere vald. Grunneierorganisasjonenes prosjekt alene har bidratt til utvikling av drøyt 300 planer, der de fleste er bestandsplaner for hjortevilt. Ca. 20 av dem er småviltplaner. I tillegg til dette er det utarbeidet et høyt antall planer som organisasjonene ikke har deltatt aktivt i.

På viltsiden må man likevel erkjenne at mye gjenstår i noen deler av landet, både når det gjelder organisering av samarbeid i lag og det å gå over til en planbasert forvaltning. Her trekkes spesielt frem hjorteforvaltningen på Vest-

landet og elgforvaltningen i Nordland og Troms. En del gjenstår også i alle andre fylker, men jevnt over har man kommet betydelig lengre her enn i de som er nevnt.

Næringsutvikling i siget

Utvikling av utmarksbaserte reiselivsbedrifter og salgbare produkter har fått økende oppmerksomhet for hvert år som har gått. Det finnes ikke noen tall på verdien av produktene som er utviklet i prosjektperioden, men det dreier seg trolig om verdier for flere ti-talls millioner kroner. I hovedsak dreier det seg om utleie av jakt, fiske og husvære. En trend man har erfart fra arbeidet er at stadig flere ønsker tilrettelagt jakt og fiske der både guide, servering og aktivitet er inkludert. Men kundene er kresne og vet hva de vil ha. Erfaring viser at det å bli vertskap innen utmarksnæring er krevende, men at lønnsomheten i næringen er økende. Grunneierorganisasjonenes satsing på området intensiveres fra i høst gjennom prosjektet Utmarksbasert reiselivsnæring. Mer om denne satsingen finnes på www.skog.no.

Videreutvikling av plankonseptet

Mange står snart overfor en revisjon av første generasjons bestands- og driftsplaner. I den forbindelse er det nødvendig å gjøre en streng behovsvurdering når planens innhold og omfang skal avgjøres. Det er viktig å ha som utgangspunkt at en plan er et arbeidsredskap for å nå lagets mål på ulike områder. Da er det viktig å sette fokus på mål og nødvendige tiltak for å nå disse. Planer i elg- og hjorteforvaltningen har i så måte vært bedre på dette området ved å definere etterprøvbare mål samt at de er kortfattede og "rett på sak". Derimot har planene på fiskesiden jevnt over et større behov for videreutvikling. Omfattende oppsummering av status for en lang rekke forhold, som mange planer bærer preg av, kan minimeres eller tas ut. Planen blir dermed et kortfattet arbeidsredskap og i mindre grad en "bygdebok" som noen har valgt å kalle omfattende planer. Såkalte maler for planer i viltforvaltningen og som det offentlige stedvis har utarbeidet, anbefales å ikke bruke uten videre. Avgrensning og innhold i planen må avgjøres på grunnlag av lokale forhold og behov.

Alt i alt må det konkluderes med at omlegging til planbasert vilt- og fiskeforvaltning har vært et langt steg i riktig retning. Grunneierens ansvar som forvaltere har blitt styrket og ressursforvaltningen har mange steder blitt vesentlig forbedret. Det er også liten tvil om at det offentlige har spart penger på å overføre forvalteransvar til grunneiere.

Planbasert vilt- og fiskeforvaltning vinner frem. Foto: Børre Dervo

Omsetningen innen utmarksbasert reiseliv kan doubles på 10 år

Av: Svein Knutsen

Som ledd i arbeidet med å øke verdiskapningen innen det utmarksbaserte reiselivet gjennomførte Norges Skogeierforbund og Reiselivsbedriftenes Landsforening (RBL) i vår en analyse av status og muligheter for omsetningsvekst innen jakt, innlandsfiske, laksefiske og andre naturbaserte opplevelser. Rapporten som var ferdig i juni konkluderte blant annet med at dagens omsetning er på drøye 4 milliarder kr og at det i løpet av en ti-års periode er mulig å doble dette til kr 8 milliarder.

Utmarksbasert reiselivsnæring er i skuddet og både politikere, myndigheter og grunneierorganisasjoner har definert dette som et viktig satsingsområde. I den forbindelse gjennomførte Skogeierforbundet og RBL fra januar til juni en såkalt verdikjedeanalyse av denne delen av reiselivet. En verdikjede er flyten av varer og tjenester fra råstoff, via produkt og salg til markedet samt flyten av penger tilbake til aktørene i verdikjeden. Hensikten med arbeidet var å vise hvor man står i dag og hvilke markedsmuligheter som finnes hvis det satses riktig.

Rapporten fra bransjeorganisasjonene konkluderer med at det er realistisk å doble omsetningen fra dagens fire til åtte milliarder innen utgangen av 2015. Organisasjonene foreslår at myndigheter og bransjeorganisasjoner med ambisjoner på området sammen etablerer et 5-årig verdikjedeprogram for å realisere markedspotensialet. Pågående dialog mellom bransjen og Landbruksdepartementet og strategiarbeid som skjer i LD frem mot nyttår klargjør forhåpentligvis hvordan satsingen på utmarksbasert reiselivsnæring skal gjennomføres. Den 70 sider rapporten fra RBL og Skogeierforbundet finnes i sin helhet på www.skog.no under temaet utmark. Her er blant annet mulighetene innen salg av laksefiske, innlandsfiske og jakt gitt fyldig omtale.

Laksefiske

Laksefiske er en av de aller viktigste næringene innenfor det utmarksbaserte reiselivet. Det finnes mange dyktige gründere i næringen og samlet omsetning av fiske og tilhørende varer og tjenester ligger trolig på ca. 1,3 milliarder årlig. Hvis en større del av tilbudet utvikles som et tilrettelagt laksefiske, og hvis deler av dette tilbys et internasjonalt marked, bør det etter RBL og Skogeierforbundets syn være mulig å øke omsetningen til godt og vel 2,1 milliarder årlig. Med tilrettelagt menes her kobling av

fiske sammen med en eller flere av bo, spise, transport og guiding. Dette forutsetter et krafttak fra mange ulike aktører, målrettet markedsarbeid, bedre markedskunnskap og at profesjonaliteten i næringen øker. Blant annet bør det skje en vesentlig kvalitetsheving av mange produkter.

Innlandsfiske

Innen sjøfiske er det så langt etablert mer enn 1000 bedrifter langs kysten, og næringen fremstår i dag som en av de mest suksessfulle innen det utmarksbaserte reiselivet. Samlet omsetning er høy og bidrar til viktig sysselsetting i mange kyststrøk som er truet av fraflytting. I den forbindelse er det etter hvert

Jakt

Småviltjakt	75 millioner
Storviltjakt	195 millioner
Tilleggstjenester	560 millioner

Innlandsfiske

Fiskekort	260 millioner
Tilleggstjenester	635 millioner

Laksefiske

Fiskekort	400 millioner
Tilleggstjenester	945 millioner

Andre naturbaserte opplevelser

Aktiviteter og tilleggstjenester	1 000 millioner
----------------------------------	-----------------

SUM	4,1 milliarder
-----	----------------

Dagens omsetning Realistisk potensial

Småviltjakt	75 millioner	135 millioner
Storviltjakt	195 millioner	440 millioner
Tilleggstjenester	560 millioner	730 millioner
Innlandsfiske		
Fiskekort	260 millioner	295 millioner
Tilleggstjenester	635 millioner	980 millioner
Laksefiske		
Fiskekort	400 millioner	525 millioner
Tilleggstjenester	945 millioner	1.625 millioner
Andre naturbaserte opplevelser		
Aktiviteter og tilleggstjenester	1 000 millioner	3 300 millioner
SUM	4,1 milliarder	8 milliarder

ligget stabilt på ca. 1000 over mange år, men med en svak nedgang de siste årene. Årsakene er trolig flere, men det har i liten grad vært gjort markedsfremstøt i andre land enn i Norge. En del tilbydere av jaktprodukter ønsker å selge på utlandet for å oppnå en høyere pris enn på det norske, men de har begrenset kunnskap om hva som kan selges i ulike markeder. Et godt utbygd distribusjonsapparat har også i liten grad vært tatt i bruk. En utfordring innen denne verdikjeden er å bygge opp salgskanal(er) der større produktporteføljer samles og markedsføres mot utvalgte markeder. Selskapene Din Tur A/S, Natur & Fritid A/S og Inatur A/S har ambisjoner om å bli store aktører innen jaktformidling.

Kjell-Erik Moseid

Omsetningen innen utmarksbasert reiseliv kan doubles.